

ILMIY-FANTASTIKA JANRINING ILMIY IXTIROLAR YARALISHIDAGI AHAMIYATI

Hamdamova Shamshoda Saidaxmad qizi

Toshkent Davlat o'zbek tili va adabiyoti
universiteti tayanch doktoranti.

shamshoda1996@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ilmiy-fantastika janrining ilmiy tafakkurni rivojlantirish, g'oyaviy ilhom manbai bo'lishi va ixtirolar yaralishidagi bevosita hamda bilvosita ta'siri o'rganiladi. Fantastik asarlarda ilgari surilgan g'oyalar keyinchalik real hayotda ilmiy kashfiyotlarga turtki bo'lgani tahlil etiladi. Ayniqsa, badiiy adabiyot va ilm-fan o'rtasidagi o'zaro ta'sirning tarixiy va zamonaviy namunalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Ilmiy-fantastika, ilmiy tafakkur, ixtiro, texnologik taraqqiyot, adabiyot va fan integratsiyasi, innovatsion fikr.

Kirish (Introduction)

Adabiyot inson tafakkurining, orzularining va intilishlarining badiiy aksidir. Ayniqsa, ilmiy-fantastika janri nafaqat estetik zavq baxsh etadi, balki insoniyat kelajagini tasavvur qilishga, fan va texnikaning yangi yutuqlarini tasvirlashga xizmat qiladi. Jules Verne, H.G. Wells, Ray Bradbury kabi yozuvchilar fantastik asarlari orqali o'sha davr uchun noodatiy tuyulgan ilmiy g'oyalarni ilgari surdilar, va bu g'oyalar keyinchalik real hayotda ilmiy kashfiyotlarga aylanishi bilan e'tiborni tortdi. Ushbu maqolada ilmiy-fantastika janrining ixtirolar, texnologiyalar va ilmiy yangiliklarga qanday ta'sir qilgani misollar orqali yoritiladi.

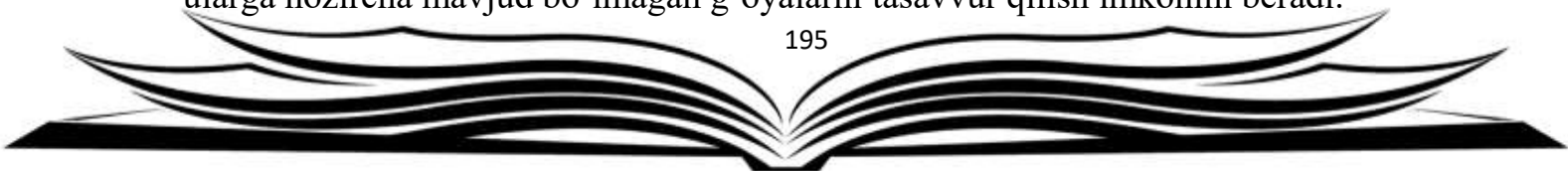
Metodlar (Methods)

- Tarixiy-komparativ tahlil
- Adabiy va ilmiy manbalarni solishtirish
- Interdisiplinar (adabiyot va ilm-fan) yondashuv
- Motivatsion-psixologik tahlil

Natijalar (Results)

Tadqiqot davomida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

1. **Ilmiy-fantastika janri – innovatsion tafakkur manbai sifatida** xizmat qiladi. Bu janr o'quvchilar, olimlar va muhandislarda ilg'or fikrlashni shakllantiradi, ularga hozircha mavjud bo'lmagan g'oyalarni tasavvur qilish imkonini beradi.

2. **Ko‘plab zamonaviy ixtirolar** (mobil telefon, sun‘iy yo‘ldoshlar, sun‘iy intellekt, 3D-printerlar) fantastik asarlarda bashorat qilingan yoki ularning badiiy modellarida ilgari surilgan. Bu esa badiiy adabiyot va texnik taraqqiyot o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tasdiqlaydi.

3. **Fantastik asarlar yosh avlodda ilm-fanga qiziqish uyg‘otadi.** Ular faqat o‘qitish vositasi emas, balki fan bilan san‘atni uyg‘unlashtirgan holda, ijtimoiy-psixologik ta‘sir ko‘rsatadi va karyera tanlashga turtki bo‘ladi.

4. **Adabiyot-fan sintezi** orqali texnologik rivojlanish tezlashgan. Ixtirochilarning bir qismi ilmiy-fantastik adabiyotdan ilhomlanganini ochiq aytgan (masalan, Elon Musk, Steve Wozniak, Jeff Bezos va boshqalar).

5. Ilmiy-fantastika — bu **ilmiy kashfiyotlar uchun g‘oya inkubatori** bo‘lib xizmat qiladi. U orqali ilmiy muammolar haqida badiiy ifodada o‘ylash, ularni vizual tasavvur qilish va innovatsion yechimlar ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

Munozara (Discussion)

1. Ilmiy-fantastika — ilhom manbai

Ilmiy-fantastika ko‘pincha reallikka asoslanmagan tasavvur mahsuli sifatida ko‘riladi, biroq ko‘plab mashhur ixtirolar avval fantastik asarlarda tasvirlangan. Masalan:

• **Jules Vernening** “Oyga sayohat” romani NASA‘ning kosmik dasturlariga ilhom bo‘lgan;

• **H.G. Wellsning** “Ko‘rinmas odam” asarida ko‘rilmalik texnologiyasi haqida g‘oya ilgari surilgan;

• **Arthur C. Clarke** sun‘iy yo‘ldoshlar haqida tasvir berganidan yillar o‘tib, GPS texnologiyasi yaratildi.

2. Fantastika va fan sinergiyasi

Badiiy tafakkur olimlarda innovatsion g‘oyalar tug‘ilishiga sabab bo‘ladi. Ko‘plab olimlar, muhandislar, ixtirochilar yoshligida ilmiy-fantastik asarlar o‘qiganlarini tan olishadi. Bu psixologik rag‘bat, g‘oyani ilg‘ash va unga erishish istagini uyg‘otadi.

3. Fantastik tasavvur – texnologik yo‘nalish

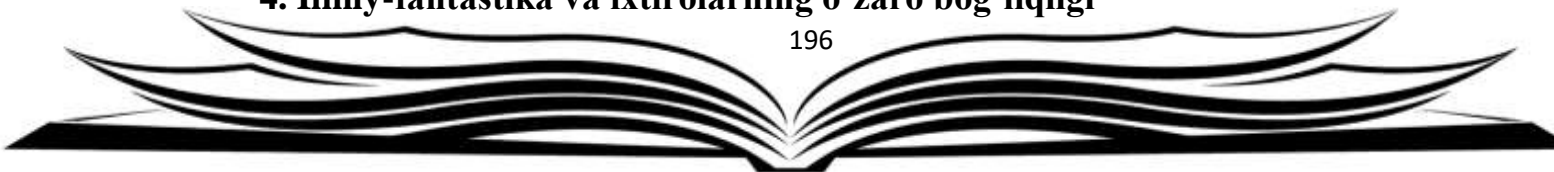
Ilmiy-fantastika nafaqat mavjud texnologiyani rivojlantiradi, balki hali mavjud bo‘lmagan ilmiy yo‘nalishlarni bashorat qiladi. Masalan:

• Mobil telefonlar (Star Trek)

• Virtual reallik (Neuromancer)

• Sun‘iy intellekt (Isaac Asimov asarlari)

4. Ilmiy-fantastika va ixtirolarning o‘zaro bog‘liqligi

Asar muallifi	Fantastik g'oya	Amaliyotdagi natija (ixtiro)
Jules Verne	Oyga uchish	Apollo dasturi
Arthur C. Clarke	Sun'iy yo'ldoshlar	GPS, telekommunikatsiya
H.G. Wells	Ko'rinmas odam	Optik maskirovka texnologiyalari
Ray Bradbury	Televizorli devorlar, audio kitoblar	Smart-TV, audiokitoblar
Isaac Asimov	Robotlar etikasi, sun'iy aql	AI tadqiqotlari, robototexnika

Xulosa

Ilmiy-fantastika janri insoniyat tafakkurining eng yuksak yutuqlaridan biri sifatida nafaqat badiiy-estetik zavq bag'ishlaydi, balki ilmiy tafakkurni shakllantirishda, innovatsion fikrlarni ilgari surishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu janrda ilgari surilgan ko'plab g'oyalar tarix davomida real ilmiy ixtirolarga asos bo'lgan.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ilmiy-fantastik asarlar inson ongida mavjud bo'lmagan texnologiyalarni tasavvur qilish, ularni ilmiy-texnik asosda ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish imkonini beradi. Ayniqsa, Jules Verne, H.G. Wells, Isaac Asimov kabi yozuvchilarning asarlari orqali bir necha avlod ixtirochilarining ilmiy yo'liga turtki bo'lgani yaqqol namoyon bo'ladi.

Shu bois, ilm-fan taraqqiyoti jarayonida badiiy ijod, xususan, ilmiy-fantastika janrining o'rni va ahamiyatini chuqur anglash, ushbu yo'nalishni yoshlar o'rtasida targ'ib qilish, uni ta'lim tizimiga kiritish davr talabi hisoblanadi. Kelajakda bu janr asosida yangi texnologiyalar, ixtirolar va ilmiy g'oyalar shakllanishi shubhasizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Верн Ж. Путешествие на Луну. — М.: Эксмо, 2010.
2. Уэллс Г.Д. Машина времени. — М.: АСТ, 2012.
3. Азимов А. Я, робот. — М.: Мир, 1989.
4. Clarke A.C. Profiles of the Future: An Inquiry into the Limits of the Possible. — New York: Harper & Row, 1973.
5. Bradbury R. The Martian Chronicles. — New York: Simon & Schuster, 2006.
6. Мирсаидов А. Илмий фантастика ва фан тараққиёти. // Фан ва ҳаёт. — Тошкент, 2018. — №3. — Б. 45–50.

7. Курбонов А. Замонавий ўзбек адабиётида фантастика: тенденциялар ва тамойиллар. – Т.: Фан, 2020.
8. Элмуродов Ш. Бадиий тафаккур ва фан уйғунлиги. // Ёш олимлар жамияти тўплами. – Тошкент, 2021. – №2. – Б. 36–40.
9. Asimov I. The Roving Mind. – Buffalo: Prometheus Books, 1983.
10. Jenkins H. Science Fiction and the Rise of the Technological Imagination. // Critical Inquiry. – 1995. – Vol. 21(2). – P. 228–256.

**Research Science and
Innovation House**

